

ФОРМИ ТА СПОСОБИ ОСКАРЖЕННЯ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ В ІНТЕРЕСАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Шинкар Т. І.

У статті, з огляду на актуальність і значущість проблеми обмеження права на інформацію викладено результати проведеного узагальнення та аналізу форм та способів оскарження обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки.

Наголошено, що однією з гарантій забезпечення права на інформацію є практична реалізація права на оскарження його обмеження.

Звернуто увагу, що у вітчизняній правовій науці не визначені основні завдання судочинства, насамперед адміністративного в аспекті забезпечення можливості оскарження та одночасного застосування принципів національної безпеки, що мало би гарантувати особі скаржника як доступ до суду та ефективний судовий захист права на інформацію, так і не допущення свавільних рішень, дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень сектору безпеки і оборони.

Право на оскарження обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки розглянуто у поєднанні: 1) права на захист особою своїх інформаційних прав (можливостей) від незаконного втручання чи обмеження; 2) права особи вимагати від держави та/або окремих органів публічної влади - суб'єктів забезпечення національної безпеки дотримуватися, охороняти і захищати право на інформацію; 3) права особи звернутися до примусової сили держави загалом з метою захисту своїх інформаційних прав від неправомірних дій (бездіяльності) окремих суб'єктів забезпечення національної безпеки, їх службових (посадових) осіб.

Наголошено, що незалежно від обраної форми, всі «скарги» повинні містити вмотивовані вимоги, які стосуються захисту права на інформацію в аспекті «документа» відносно якого застосоване обмеження, що становить можливе або наявне порушення права на інформацію.

На підставі проведеного аналізу встановлено визначну роль, яку має відігравати Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо узагальнення та аналізу практики оскарження обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки в сучасних умовах, у той час як представники громадських організацій не мають вважатися суб'єктом вирішення відповідних скарг.

Ключові слова: національна безпека, права і свободи людини і громадянина, право на інформацію,

обмеження прав і свобод, обмеження права на інформацію, оскарження.

Shinkar T. I. Forms and methods of appealing against restrictions on the right to information in the interests of national security

Given the relevance and significance of the issue of restriction of the right to information, the article presents the results of the generalization and analysis of the forms and methods of appealing against restriction of the right to information in the interests of national security.

It is emphasized that one of the guarantees of the right to information is the practical realization of the right to appeal against its restriction.

It is noted that the national legal science does not define the main tasks of legal proceedings, primarily administrative proceedings in terms of ensuring the possibility of appeal and simultaneous application of national security principles, which should guarantee the complainant's access to court and effective judicial protection of the right to information, and also prevent arbitrary decisions, actions or omissions of the security and defense sector authorities.

The right to appeal against the restriction of the right to information in the interests of national security is considered in combination with: 1) the right of a person to protect his/her information rights (opportunities) from unlawful interference or restriction; 2) the right of a person to demand that the State and/or individual public authorities - national security entities - observe, protect and defend the right to information; 3) the right of a person to use coercive force of the State in general in order to protect his/her information rights from unlawful actions (inaction) of individual national security entities and their officials.

It is emphasized that regardless of the form chosen, all "complaints" should contain motivated requirements relating to the protection of the right to information in terms of the "document" in respect of which the restriction is applied, which constitutes a possible or existing violation of the right to information.

Based on the analysis, the author establishes the significant role which the Secretariat of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights should play in summarizing and analyzing the practice of limiting restrictions on the right to information in the interests of national security in the current conditions, while representatives of non-governmental organizations should not be considered the subject of relevant complaints.

Key words: national security, human and civil rights and freedoms, right to information, restriction of rights and freedoms, restriction of the right to information, appeal.

Постановка проблеми та її актуальність. Однією з гарантій забезпечення права на інформацію, яка покладає на державу відповідні зобов'язання, є практична реалізація права на оскарження його обмеження [1, с. 72], у т.ч. шляхом реалізації громадянами держав-учасниць ООН можливості направляти Комітету ООН з прав людини індивідуальні повідомлення щодо фактичних порушень [2, с. 25].

За позицією Конституційного Суду України кожному гарантується право на оскарження безпосередньо в суді [3], « протек... закон ... в ряді випадків обмежує судовий захист ... встановивши дещо інший порядок ніж той, що передбачений ч.2 ст. 55 Конституції України» [3].

Конституційний Суд України також уточнив, що судовий захист необхідно розглядати як вид державного захисту прав і свобод людини і громадянина та саме держава бере на себе такий обов'язок відповідно до ч. 2 ст. 55 Конституції України [4]. При цьому слід мати на увазі, що чинне законодавство України містить лише один приклад визначення терміну «оскарження» який пов'язаний із Міжнародною конвенцією про спрощення та гармонізацію митних процедур й спрямований на відшкодування завданих збитків [5], а також відносить «подання скарги» до одного з різновидів звернення громадян [6].

Згадане право на судовий захист передбачає конкретні гарантії ефективного поновлення в правах шляхом здійснення правосуддя та у відповідності до ч. 2 ст. 64 Конституції України не може бути обмежено навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В.Г. Буткевичем зроблено висновки, що у суді можна оскаржити будь-яке діяння чи рішення таких органів і осіб [7, с. 412].

За позицією Новожилова В.С., основними завданнями процедури оскарження є, по-перше, встановлення фактичної обґрунтованості скарги,

а якщо така встановлена, то, по-друге, виправлення допущених порушень при прийнятті / вчиненні рішень, дій чи бездіяльності, а також, якщо можливо, компенсація шкоди (за наявності такої) [8, с. 108], що відповідає вимогам Комітету ООН з прав людини та Управління Верховного комісара ООН з прав людини до процедури оскарження.

У дисертаційному дослідженні В.В. Реви звернуто увагу на «наявність вагомих правових підстав для захисту прав та свобод громадян і юридичних осіб, які є найвищою цінністю держави» [9, с. 18], як на історичну основу побудови процедур оскарження.

Цельєв О.В. прийшов до висновків, що «правова визначеність процедури оскарження надає людині можливість ефективно нею скористатися» [1, с. 72].

«Теорію практичного оскарження», яка побудована на описі природи публічно-правового спору та визнанні за громадянином правової можливості висловити свою незгоду із накладеними на нього (його права і свободи) обмеженнями обстоювали у своїх працях Бондаренко К.В., Бородин І.Л., Галай В.О., Грибок І.О., Давиденко Л.М., Заєць А.П., Ігонін Р.В., Крупнова Л.В., Лученко Д.В., Мацелик Т.О., Мельник Р.С., Осадчий А.Ю., Парашич І.М., Плукар В.В. та інші вітчизняні фахівці.

Разом із цим поєднання наукових здобутків зі сферою національної безпеки та аналіз можливості обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки у вітчизняній правовій науці фактично не здійснювався, не визначені основні завданнями судочинства, насамперед адміністративного, в аспекті оскарження та одночасного застосування принципів забезпечення національної безпеки, що мало би гарантувати особі скаржника як доступ до суду та ефективний судовий захист права на інформацію, так і не допущення свавільних рішень, дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень сектору безпеки і оборони.

Яскравим прикладом невирішеності проблеми виглядає цитата із виступу 10 грудня 2022 року у м. Осло лауреата Нобелівської премії миру 2022 року Центру громадянських свобод у виконанні Олександри Матвійчук: «...люди в Китаї опираються цифровій диктатурі...» [10].

Метою цієї статті є викладення результатів проведеного узагальнення та аналізу форм і способів оскарження обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки.

Виклад основного матеріалу. За умов, де ні право на оскарження, ні інститут оскарження напряму не реалізують завдань (інтересів)

національної безпеки, вони виступають засобом контролю належного функціонування відповідного механізму реалізації завдань кожного суб'єкта забезпечення національної безпеки, що включений до складу сектора безпеки і оборони, та, відповідно, можуть набувати характеристик ключових засобів (елементів) самого механізму.

Загалом право на оскарження обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки має охоплювати: 1) право на захист особою своїх інформаційних прав (можливостей) від незаконного втручання чи обмеження; 2) право особи вимагати від держави та/або окремих органів публічної влади - суб'єктів забезпечення національної безпеки дотримуватися, охороняти і захищати право на інформацію; 3) право особи звернутися до примусової сили держави загалом з метою захисту своїх інформаційних прав від неправомірних дій (бездіяльності) окремих суб'єктів забезпечення національної безпеки, їх службових (посадових) осіб.

При цьому слід передбачити можливість реалізації права на оскарження обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки у будь-якій з існуючих форм оскарження, а саме: позасудовому (адміністративному), судовому оскарженні. Як вважають представники ГО «Центр демократії та верховенства права» (ЦЕДЕМ): «з метою захисту свого порушеного права на доступ до публічної інформації запитувач може звернутися: 1) зі скаргою до керівника розпорядника або вищого органу; 2) з адміністративним позовом до суду; 3) зі скаргою до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» [11]. Таким чином, не зважаючи на власне «активну позицію» представники громадських організацій не можуть вважатися суб'єктом вирішення скарги.

Як констатує В.В. Рева відмінності між зазначеними інститутами обумовлюються суб'єктним складом щодо прийняття рішення за скаргою, правовою регламентацією процедур захисту, рівнем їх забезпеченості, юридичними гарантіями тощо [9, с. 186]. Так, Законом України «Про національну безпеку України» однією зі складових сектора безпеки і оборони визнано окремих громадян та представників громадянського суспільства, які виконуючи завдання із забезпечення національної безпеки набувають здатності обмежувати право громадян на інформацію та які, фактично, набувають ознак «розпорядника інформації», а їх дії підлягають адміністративному оскарженню. Зокрема, на офіційному інтернет-сайті «Миротворець» вказано, що: по-перше, він є незалежним

недержавним ЗМІ, по-друге, містить окремий розділ «подати скаргу», у межах якого розміщено мету оскарження дій цієї організації - виключення із загального доступу відомостей про об'єкти досліджень центру «Миротворець» [12].

Вважаємо, що незалежно від обраної форми, всі «скарги» суб'єктів інформаційної діяльності, у т.ч. окремих громадян, мають бути спрямовані до персоніфікованих органів державної влади - суб'єктів забезпечення національної безпеки та/або складових сектора безпеки і оборони, а також містити вмотивовані вимоги, які стосуються захисту права на інформацію в аспекті «документа», що містить певний контент чи є результатом (предметом) інформаційної діяльності, відносно якого застосоване обмеження, що становить можливе або наявне порушення права на інформацію.

З іншого боку, у відповідності до ст. 9 Закону України «Про національну безпеку України», рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, посадових і службових осіб сектору безпеки і оборони країни (за необхідності) мають бути оскаржені в суді із подальшим здійсненням судами контролю за виконанням судових рішень [13]. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку гарантує відновлення порушених прав і охоронюваних законом інтересів людини і громадянина [14].

Також прикладом обрання особою форми оскарження обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки слід вважати здійснення особою звернення до суб'єкта забезпечення національної безпеки щодо роз'яснення його дій на виконання вимог ст. 40 Конституції України, а також Закону України «Про звернення громадян», що в аспекті нашого дослідження не може бути частиною (різновидом) адміністративного оскарження, яке, відповідно, має виступати: «одним з елементів правозахисного механізму, що утворюють правові норми, які регулюють суспільні відносини, що виникають в результаті звернення фізичної чи юридичної особи до суб'єкта публічної адміністрації, в межах його повноважень, з вимогою про відновлення прав і законних інтересів особи, котра вважає, що вони були порушені відповідним рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень, зміст якого характеризується наявністю правовідносин між громадянином та органами публічної адміністрації, що виникають у зв'язку з реалізацією ними управлінських функцій» [9, с. 186].

Не зважаючи на те, що Закон України «Про національну безпеку України» визначає судові

оскарження основною формою оскарження рішень складових сектора безпеки і оборони, розділ III Закону, в аспекті демократичного цивільного контролю та контролю держави (її представників) за власною діяльністю, передбачає форми «представницького» оскарження Президентом України, Секретарем Ради національної безпеки і оборони України, комітетами Верховної Ради України, тимчасовими спеціальними комісіями Верховної Ради України, тимчасовими слідчими комісіями Верховної Ради України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, центральними органами виконавчої влади, що мають у підпорядкуванні утворені відповідно до законів України військові формування, розвідувальні та правоохоронні органи, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, громадянами України через громадські об'єднання, членами яких вони є, через депутатів місцевих рад, особисто шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або до державних органів у порядку, встановленому Конституцією України, Законом України «Про громадські об'єднання» та іншими законами України.

У свою чергу, повертаючись до «адміністративного оскарження», звернемо увагу на ст. 7 Закону України «Про інформацію», яка уповноважує суб'єктів інформаційних відносин вимагати усунення будь-яких порушень їх права на інформацію, що, загалом кореспондується із загальними обов'язками складових сектора безпеки і оборони, але може тлумачитися останніми як завдання певних підрозділів «зв'язків із громадськістю», «прес-служби» тощо. При цьому у відповідності до ч. 3 згаданої статті «забороняється вилучення і знищення друкованих видань, експонатів, інформаційних банків, документів з архівних, бібліотечних, музейних фондів, крім встановлених законом випадків або на підставі рішення суду» [15], що слід вважати першочерговим предметом оскарження обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки.

Також слід мати на увазі, що у відповідності до ч. 9 ст. 26 Закону України «Про інформацію» обмеження, які стосуються професійної інформаційної діяльності, зокрема журналістів чи працівників засобів масової інформації, можуть бути оскаржені до суду в установленому порядку [15].

У відповідності до наявного у ч. 2 ст. 12 Закону України «Про національну безпеку України» складу сектора безпеки і оборони та повноважень

складових сектора безпеки і оборони, що викладені у ст. 15-23 цього Закону, безпосередня реалізація права на оскарження обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки залежить від наявності у «скаржника» статусу спеціального суб'єкта адміністративних відносин (переважно це військовослужбовці, працівники правоохоронних органів, члени їх сімей). Наприклад, у відповідності до ч. 2 ст. 1 Закону України «Про звернення громадян» військовослужбовці мають право подавати звернення за Законом України «Про звернення громадян», які не стосуються їх службової діяльності [16].

У відповідності до п. 5 загальних положень Інструкції про організацію розгляду звернень та проведення особистого прийому громадян у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України до рішень, дій (бездіяльності), які можуть бути оскаржені, належать такі у сфері управлінської діяльності дії, унаслідок яких: порушено права і законні інтереси чи свободи громадянина (групи громадян); створено перешкоди для здійснення громадянином його прав і законних інтересів чи свобод; незаконно покладено на громадянина будь-які обов'язки або його незаконно притягнуто до відповідальності [17].

Відповідно, оскарження обмеження права на інформацію керівникові органу військового управління, командирові військової частини тощо має відбуватися з урахуванням: по-перше, обов'язкової класифікації за встановленими ст. 3 Закону України «Про звернення громадян» видами звернень (віднесення звернення саме до «скарги»); по-друге - проходження «етапу» безпосереднього розгляду скарги посадовими особами органів військового управління, військових частин під час особистого прийому громадян, який проводиться згідно із затвердженим графіком або за допомогою засобів зв'язку через визначені контактні центри, телефонні «гарячі лінії»; по-третє, відокремлення такого звернення від категорії звернень громадян з повідомленнями про надзвичайні ситуації, правопорушення або події, які загрожують національній безпеці України, можуть викликати суспільний резонанс та потребують невідкладного вжиття заходів, повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» за участю військовослужбовців, працівників Міністерства оборони України, Збройних Сил України; по-четверте, унесення інформації до електронних реєстраційних карток у системі електронного

документообігу Міністерства оборони України (СЕДО-М) (внесення записів до журналів особистого прийому); по-п'яте, повернення звернення заявникові з відповідним роз'ясненням у термін не пізніше ніж через десять днів з дня його надходження, крім випадків, передбачених ч. 1 ст. 7 Закону України «Про звернення громадян» у разі його оформлення без дотримання встановлених у Законі та вказаній вище Інструкції вимог (копія такого звернення залишається у провадженні того органу військового управління, військової частини, до якого звернувся громадянин); по-шосте, не пізніше ніж у п'ятиденний термін прийняття одного з таких рішень: прийняти до провадження; передати на вирішення до іншого органу військового управління; надіслати за належністю до іншого центрального органу виконавчої влади, якщо питання, порушені у зверненні, не входять до компетенції органів військового управління, військової частини, про що одночасно повідомляється заявнику; залишити без розгляду за наявності підстав, визначених у ст. 8 Закону України «Про звернення громадян».

Враховуючи наявність класифікації оскарження обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки за видами та формами діяльності у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України фактично утворено інституційну класифікацію суб'єктів розгляду відповідних скарг. При цьому слід врахувати, що одним із ключових завдань кожного з виділених суб'єктів розгляду є надання обґрунтованої оцінки факту обмеження права на інформацію, яка, на думку В.В. Реви, має бути визначена як «юридичне обґрунтування висунутих вимог ... за наступних підстав: юридична оцінка фактів, викладених у скарзі заявником не має вказівного значення для суб'єкта, що здійснює вирішення спору; дослідження фактичних обставин справи, їх юридична оцінка є обов'язком суб'єкта владних повноважень, який розглядає справу; покладення обов'язку на заявника надати належну аргументацію по справі, може створювати для нього труднощі в оформленні скарги» [9, с. 187].

У практиці Служби безпеки України, МВС України використано тіж самі підходи до розбудови інституційної класифікації суб'єктів розгляду скарг щодо обмеження права на інформацію з урахуванням відмінностей їх організаційно-штатної структури.

У практиці Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини право на інформацію віднесено до напрямку діяльності «громадянські та

політичні права», що знайшло своє відображення й у підходах до «оскарження» безпосередньо Уповноваженим (його представниками), або за його сприяння, обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки [18]. При цьому, за зауваженням представників ГО «ЦЕДЕМ» «омбудсмен не розглядає тих звернень, які розглядаються судами, (тобто порушення Вашого права уже оскаржується у судовому порядку), зупиняє вже розпочатий розгляд, якщо заінтересована особа подала позов, заяву або скаргу до суду» [11]. Теж саме вказано й у Рекомендаціях Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з питань додержання конституційного права людини і громадянина на доступ до інформації. [19, с. 261].

Також, у вказаних Рекомендаціях Уповноважений визнає обґрунтованими в умовах воєнного стану окремі обмеження (ускладнення) реалізації права на інформацію через: впровадження контролю за змістом і поширенням інформації; тимчасове призупинення роботи державних реєстрів та баз даних; запровадження особливого режиму роботи та посилення охорони об'єктів державного значення; запровадження комендантської години; відстрочення в задоволенні запитів на інформацію тощо [20]. Відповідно, за позицією Уповноваженого, окремі обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки є такими, що можуть істотно ускладнити та впливати на можливість громадян в реалізації свого права на інформацію, що й має бути враховане під час «юридичного обґрунтування висунутих вимог».

Окрім Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини при судовому оскарженні обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки України на рівні Європейського Суду з прав людини може діяти Уповноважений у справах Європейського суду з прав людини [21]. При цьому сучасна практика заходів забезпечення національної безпеки, окрім сталих представницьких функцій та завдань інформаційно-аналітичного забезпечення оскарження порушень Конвенції, передбачає його залучення до роботи: міжвідомчої робочої групи з питань відшкодування втрат, завданих тимчасовою окупацією частини території України; Міжвідомчої комісії з питань відступу України від зобов'язань за Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод; Міжвідомчої комісії з питань узагальнення правової позиції держави щодо відсічі і стримування збройної агресії Російської

Федерації та підготовки консолідованої претензії України до Російської Федерації щодо реалізації її міжнародно-правової відповідальності за збройну агресію проти України; Комісії з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Висновки. Враховуючи викладене вбачається, що обмеження щодо реалізації права на інформацію мають бути першочерговим предметом як судового, так і адміністративного (представницького) оскарження. Узагальнення та аналіз практики оскарження обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки в сучасних умовах має бути покладений на Секретаріат Уповноваженого, у той час як представники громадських організацій не мають вважатися суб'єктом вирішення відповідних скарг.

При цьому у вказаному аспекті Секретаріат має здійснювати: моніторинг додержання визначених форм реалізації конституційного права на інформацію, надавати пропозиції Уповноваженому щодо запровадження нових форм або скасування неефективних та таких, що не відповідають інтересам національної безпеки, не забезпечують права і свободи людини; аналіз економічних, політичних, соціальних та інших процесів, що відбуваються в країні і за її межами, стосовно реалізації права на інформацію, захисту прав і свобод людини та готувати відповідні пропозиції Уповноваженому; моніторинг чинних законів і підзаконних нормативно-правових актів щодо їх відповідності вимогам та стандартам у галузі захисту прав і свобод людини і громадянина, у т.ч. щодо права на інформацію; прийом та розгляд звернень громадян України, іноземців, осіб без громадянства або осіб, які діють в їхніх інтересах, відповідно до чинного законодавства України та роз'яснювати заходи, що їх має вжити особа, яка подала звернення до Уповноваженого; підготовку пропозицій щодо відкриття провадження у справах про порушення права на інформацію та здійснювати реалізацію відкритих проваджень; підготовку пропозицій щодо проєктів нормативно-правових актів, що розробляються або внесені на розгляд до Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, позицій та висновків Уповноваженого до проєктів нормативно-правових актів, наданих Уповноваженому їх розробниками; направлення звернень за належністю до органу, до компетенції якого належить розгляд справи, та контролює розгляд цього звернення; перевірку стану додержання форми реалізації права на інформацію органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами,

організаціями незалежно від форми власності; моніторингові візити до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, без попереднього повідомлення про час і мету таких відвідувань; сталі і надійне функціонування інформаційно-телекомунікаційної системи та технічний захист інформації; висвітлення діяльності Уповноваженого у засобах масової інформації, на офіційному веб-порталі Уповноваженого та у соціальних мережах; оприлюднення та надання інформації за запитом, адресованим Уповноваженому, відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Література

1. Цельєв О. В. Право на оскарження рішень органів публічної влади та їхніх посадових осіб як складова верховенства права. *Наукові записки НаУКМА*. 2017. Том 200. Юридичні науки. С. 72-79. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/dd948cc4-b4e5-4e51-9853-081880346fbf/content>
2. Шуміло І.А. Міжнародна система захисту прав людини : навчальний посібник. Київ: ФОРМ-Голембовська О.О. 168 с.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України "Про вибори народних депутатів України" (справа про вибори народних депутатів України) від 26 лютого 1998 року № 1-рп/1998. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/439-pravo-na-sudovyy-zahyst>
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень частин другої, третьої статті 124 Конституції України (справа щодо підвідомчості актів про призначення або звільнення посадових осіб) від 7 травня 2002 року № 8-рп/2002. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/439-pravo-na-sudovyy-zahyst>
5. Додаток II до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур (Загальний додаток): Міжнародний документ Ради митного співробітництва Всесвітньої митної організації від 26.06.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976_007/ed20110915/find?text=%CE%F1%EA%E0%F0%E6%E5%ED%ED%FF#w1_1
6. Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів

місцевого самоврядування: *Указ Президента України* від 07.02.2008 № 109/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/109/2008#Text>

7. Буткевич В.Г. Стаття 55. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол. : В.Я. Тацій (голова редкол.), О.В. Петришин (відп. Секретар), Ю.Г. Барабаш та ін. ; Нац. акад. прав. наук України. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2012. С. 408-417

8. Новожилов В.С. Право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора під час досудового провадження в механізмі реалізації завдань кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2019. Серія ПРАВО. Випуск 56. Том 2. С. 105-113.

9. Рева В.В. Оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів, їх посадових осіб та інших працівників. Дисертація на здобуття ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 "Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право" (081 "Право"). Київ: НАУ, 2020. 235 с. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/44930>.

10. "Час взяти відповідальність". Промова на врученні Нобелівської премії миру. Виступ Лауреата Нобелівської премії миру 2022 року Центру громадянських свобод у виконанні Олександри Матвійчук. Осло. 10 грудня 2022. *Українська правда*. НЕДІЛЯ, 11 ГРУДНЯ 2022. URL: <https://www.prawda.com.ua/columns/2022/12/11/7380261/>

11. Як оскаржити порушення права на доступ до публічної інформації? Практичний посібник. К. ЦЕДЕМ. 2016. URL: <https://cedem.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/web.pdf>

12. Порядок виключення із загального доступу відомостей про об'єкти досліджень центру «миротворець». Миротворець. URL: <https://myrotvorets.center/skarga/>

13. Про національну безпеку України Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

14. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Касьяненка Бориса Павловича щодо офіційного тлумачення положень пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, частини другої статті 383 Кримінально-процесуального кодексу України від 11 грудня 2007 року № 11-рп/2007. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/439-pravo-na-sudovyy-zahyst>

15. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

16. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>

17. Про затвердження Інструкції про організацію розгляду звернень та проведення особистого прийому громадян у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України: Наказ Міноборони України від 28.12.2016 № 735. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0094-17#Text>

18. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#n80>

19. Олексюк Т., Опришко Л., Буртник Х., Барвіцький В., Кабанов О. Рекомендації Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з питань додержання конституційного права людини і громадянина на доступ до інформації. Strasbourg CEDEX. 2020. 336с. URL: <https://rm.coe.int/recomendations-final-10-02-21/1680a165f7>

20. Особливості реалізації права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану. Офіційне інтернет-представництво Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/%D0%92%D0%BE%D1%94%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%82%D0%B0%20%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8E/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%BD%D0%B0%20%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8E/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97.pdf>

21. Про заходи щодо реалізації Закону України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини": Постанова Кабінету Міністрів України від 31.05.2006 № 784. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2006-%D0%BF#Text>

Шинкар Т. І.,

кандидат юридичних наук, доцент,

суддя

Восьмого апеляційного адміністративного суду